РЕЦЕНЗІЯ
доктора юридичних наук, професора Куркової Ксенії Миколаївни на дисертаційне дослідження Ковпака Олександра Андрійовича на тему: «Адміністративно-правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики в Україні», подане до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження

Дисертаційне дослідження Ковпака Олександра Андрійовича є актуальним, оскільки присвячене сфері, у якій адміністративне право набуває особливого гарантійного значення. Становлення та розвиток альтернативної енергетики в Україні відбуваються в умовах посилення ролі держави у визначенні стратегічних напрямів енергетичної політики, розширення адміністративного регулювання господарської діяльності та необхідності забезпечення енергетичної стійкості держави.

Альтернативна енергетика сьогодні є не лише частиною енергетичного ринку, а й важливим елементом сталого розвитку, післявоєнного відновлення, європейської інтеграції та цифрової трансформації публічного адміністрування. Водночас це сфера, у якій правове становище суб'єктів господарювання безпосередньо залежить від змісту та способу реалізації владних повноважень органів публічної адміністрації, характеру спеціальних правових режимів, доступу до мережевої інфраструктури, процедур державної підтримки, а також якості дозвільних, реєстрових, регуляторних і контрольних процедур.

Особливої ваги досліджувана проблематика набуває в умовах воєнного стану та необхідності відновлення енергетичної інфраструктури України. За таких обставин регуляторні рішення у сфері виробництва електричної енергії з альтернативних джерел дедалі більше зумовлюються імперативами енергетичної безпеки, фінансової стабільності та оперативного реагування на кризові виклики.

Водночас посилення публічного інтересу не усуває потреби в дотриманні правової визначеності, пропорційності, належної адміністративної процедури та мотивованості владних рішень.

Цінність теми полягає також у тому, що вона дозволяє розглядати адміністративне право не як сукупність процедурних формальностей, а як реальний інструмент упорядкування публічно-владного впливу та забезпечення довіри до держави. Для суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики істотне значення має не лише формальне право виробляти електричну енергію з відновлюваних джерел, а й реальна можливість діяти в передбачуваному регуляторному середовищі, користуватися зрозумілими правилами доступу до мережі та режимами підтримки, розраховувати на коректність реєстрових даних, своєчасність адміністративних рішень, можливість виправлення помилок та ефективне оскарження.

Окремої актуальності набуває й цифровий вимір дослідження. У сфері альтернативної енергетики юридично значущий результат дедалі частіше формується або фіксується в цифровому середовищі: протокол аукціону, реєстровий запис, автоматизований розрахунок чи інший електронний результат може впливати на виникнення, зміну або припинення прав суб'єкта господарювання. Тому питання цифрового адміністративного результату обґрунтовано розглядається автором не як суто технічне, а як адміністративно-правове.

Отже, актуальність дисертаційної роботи зумовлена необхідністю комплексного осмислення адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як особливій, регуляторно чутливій сфері публічного адміністрування. Саме в такій площині дисертація є своєчасною, науково виправданою та практично значущою.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Ознайомлення з дисертаційним дослідженням Ковпака Олександра Андрійовича

та його науковими публікаціями дає підстави оцінити роботу як самостійне, цілісне та концептуально вибудуване дослідження, присвячене актуальній проблемі сучасного адміністративного права. Автор демонструє належний рівень теоретичної підготовки, здатність працювати з національним законодавством, актами права Європейського Союзу, документами Енергетичного Співтовариства та сучасною адміністративно-правовою доктриною, а також уміння поєднувати доктринальний аналіз із практичними потребами публічного адміністрування у сфері альтернативної енергетики.

Сильною стороною роботи є чітка дослідницька логіка. Дисертант починає з обґрунтування прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як самостійного об'єкта адміністративно-правового захисту, далі розкриває принципи такого захисту та поняття відповідного механізму, після чого переходить до аналізу його нормативного, інституційного, процедурного і ремедійного елементів. Завершується дослідження визначенням напрямів удосконалення механізму з урахуванням європейських стандартів, балансу публічних і приватних інтересів та цифровізації адміністративної діяльності. Такий рух від правового статусу суб'єкта – до механізму захисту, а від механізму – до напрямів його модернізації дозволяє вважати структуру роботи внутрішньо узгодженою та науково виправданою.

Важливо, що дисертація не обмежується загальним твердженням про необхідність удосконалення правового регулювання альтернативної енергетики. Автор намагається показати, у яких саме адміністративно-правових площинах виникають ризики для суб'єктів господарювання: у доступі до інфраструктури та ринку, застосуванні режимів публічної підтримки, функціонуванні реєстрово-облікових систем, реалізації адміністративних процедур, прийнятті регуляторних та індивідуальних рішень, а також у можливості ефективного адміністративного чи судового захисту. Такий підхід є методологічно продуктивним, оскільки переводить проблематику альтернативної енергетики з площини загальних

енергетичних або економічних міркувань у площину конкретних адміністративно-правових інститутів.

Методологічний рівень роботи можна оцінити позитивно. Здобувач використовує комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, серед яких особливе значення мають формально-юридичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, функціональний, логіко-семантичний та метод правового прогнозування. Вони застосовані відповідно до завдань дослідження і дають змогу розкрити тему не фрагментарно, а системно – через взаємозв'язок прав суб'єктів господарювання, адміністративної компетенції, адміністративної процедури, меж дискреції, європейських стандартів належного адміністрування та засобів відновлення порушеного права.

Джерельна база є різноплановою і достатньою для вирішення поставлених завдань. Автор залучає положення законодавства України у сфері адміністративної процедури, альтернативних джерел енергії, ринку електричної енергії, регуляторної політики, акти права Європейського Союзу, документи Енергетичного Співтовариства, а також значний масив наукових джерел з адміністративного, енергетичного та європейського права. Окремої уваги заслуговує звернення до європейських підходів у сфері відновлюваної енергетики, зокрема у контексті RED II / RED III, що посилює євроінтеграційний і практико-орієнтований характер дослідження.

Наукові публікації здобувача кореспондують із тематикою дисертації та відображають основні напрями наукового пошуку. У фахових виданнях опубліковано праці, присвячені принципам адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики, імплементації європейських стандартів адміністративно-правового захисту у сфері відновлюваної енергетики, трансформації адміністративно-правового режиму відновлюваної енергетики в Україні, а також адміністративно-правовим засадам імплементації законодавства Європейського Союзу у цій сфері.

Апробація матеріалів дисертації здійснювалася шляхом оприлюднення окремих результатів дослідження на міжнародних науково-практичних конференціях. У відповідних публікаціях здобувачем висвітлено євроінтеграційні орієнтири адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері відновлюваної енергетики, процедурні засади такого захисту, суб'єктний склад адміністративно-правових відносин у сфері ВДЕ, а також адміністративно-правовий статус енергетичних спільнот у контексті імплементації RED II / RED III в Україні. Це свідчить про належну апробацію результатів і послідовність формування авторської наукової позиції.

Наукова новизна отриманих результатів

Наукова новизна дисертаційного дослідження Ковпака Олександра Андрійовича полягає у формуванні цілісного адміністративно-правового підходу до захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. Робота є комплексним дослідженням відповідної проблематики саме в межах науки адміністративного права, де альтернативна енергетика розглядається не лише як напрям енергетичної політики чи сфера господарської діяльності, а як особливий об'єкт публічного адміністрування, у якому правове становище суб'єктів господарювання безпосередньо залежить від змісту адміністративно-правових норм, компетенції органів публічної адміністрації, якості адміністративних процедур і дієвості засобів захисту.

Важливим науковим результатом є сформульоване здобувачем авторське визначення адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики та розроблення його структури. У дисертації цей механізм обґрунтовано як цілісну модель забезпечення, реалізації та відновлення прав у публічно регульованій сфері, що функціонує в умовах підвищеної регуляторної залежності, технологічної складності та довгострокових інвестиційних ризиків. Такий підхід має концептуальне значення, оскільки дозволяє розглядати захист прав не як

зовнішню реакцію на порушення, а як внутрішню гарантійну складову публічного адміністрування.

Суттєвою ознакою наукової новизни є обґрунтування чотириелементної структури адміністративно-правового механізму захисту, що охоплює нормативний, інституційний, процедурний та захисний, або ремедійний, елементи. У межах такої моделі нормативний елемент визначає межі та передбачуваність регуляторного впливу; інституційний – забезпечує адресність публічно-правових обов'язків і відповідальності; процедурний – виступає формою реалізації та превентивного захисту прав; ремедійний – забезпечує відновлення порушених прав і усунення негативних наслідків неправомірних рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів публічної влади та інших уповноважених учасників ринку.

До нових результатів належить також обґрунтування прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як самостійного об'єкта адміністративно-правового захисту. Автор показує, що такі права мають публічно-правову природу, оскільки їх виникнення, обсяг і реалізація залежать від спеціальних правових режимів, дозвільних, мережевих, тарифних, реєстрово-облікових та контрольних процедур. У роботі послідовно відмежовано суб'єктивні права, економічні інтереси та легітимні очікування, що має важливе значення для визначення меж адміністративно-правового захисту у регуляторно чутливій сфері.

Окремої позитивної оцінки заслуговує сформульована у дисертації концепція превентивного, ex ante, забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у сфері альтернативної енергетики. Автор обґрунтовує, що оцінка пропорційності, врахування легітимних очікувань інвесторів та перевірка регуляторної стабільності мають здійснюватися не лише на стадії судового контролю, а вже під час підготовки і прийняття індивідуальних та нормативних рішень у сфері ВДЕ. Такий підхід є важливим для подальшого розвитку адміністративно-правової доктрини, оскільки дозволяє перенести балансування

інтересів із площини постфактум-контролю у площину належної адміністративної процедури.

У дисертації також удосконалено наукові підходи до системи принципів адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики. Здобувач розкриває ці принципи не як декларативні орієнтири, а як юридично значущі критерії правомірності адміністративної діяльності, що мають забезпечувати правову визначеність, пропорційність, належне мотивування рішень, недопущення свавільної дискреції та ефективність засобів захисту. У цьому контексті особливе значення має поєднання універсальних конституційно-адміністративних принципів, європейських стандартів належного адміністрування та спеціальних галузевих орієнтирів сфери альтернативної енергетики.

Обґрунтованість висновків і рекомендацій

Висновки дисертації є обґрунтованими. Автор спирається на значний нормативний і доктринальний матеріал, а також на логічну побудову власного дослідження. У роботі немає штучного перебільшення ролі цифровізації або європейських стандартів. Навпаки, здобувач досить обережно показує, що будь-яка модернізація публічного адміністрування має зберігати гарантійну спрямованість адміністративного права.

Переконливою є теза про те, що публічний інтерес не може автоматично переважати приватний. У сфері альтернативної енергетики держава справді має важливі цілі – безпекові, кліматичні, економічні, однак їх реалізація повинна відбуватися через правову форму, пропорційність, мотивування і перехідні механізми, особливо коли змінюються умови підтримки або доступу до ринку.

Достатньо аргументованим є підхід до легітимних очікувань. Автор не перетворює їх на абсолютну гарантію незмінності регулювання, а пов'язує з наявністю визначеної правової основи, компетенції органу та процедурних гарантій. Це надає відповідному висновку практичної придатності.

Практичне значення роботи

Практичне значення дисертації полягає у тому, що її положення можуть бути використані для вдосконалення адміністративних процедур у сфері альтернативної енергетики, зокрема дозвільних, реєстрово-облікових, регуляторних і контрольних. Особливо корисними є пропозиції щодо правового статусу цифрового адміністративного результату, електронної адміністративної справи та процедур виправлення помилок.

Результати можуть бути застосовані у діяльності органів публічної адміністрації, регулятора, суб'єктів енергетичного ринку, а також у правотворчій роботі, спрямованій на наближення українського законодавства до європейських стандартів у сфері ВДЕ. Вони мають значення і для освітнього процесу, оскільки дозволяють показати студентам адміністративне право як динамічну систему, здатну реагувати на технологічні та енергетичні зміни.

Зауваження та дискусійні питання

Попри загальну позитивну оцінку дисертації, окремі положення, на мій погляд, могли б бути додатково розвинені.

1. У роботі автор обґрунтовує права суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики як самостійний об'єкт адміністративно-правового захисту. Водночас було б доцільно дещо чіткіше уніфікувати співвідношення понять «права суб'єктів господарювання», «правові позиції», «законні інтереси» та «легітимні очікування», оскільки ці категорії є близькими, але не тотожними за своїм юридичним змістом. Таке уточнення мало б переважно термінологічний характер, однак могло б додатково підвищити точність викладу та практичну придатність авторської класифікації.

2. У дисертації запропоновано чотириелементну структуру адміністративно-правового механізму захисту прав суб'єктів господарювання. Разом із тим доцільним видається уніфікувати використання понять «захисний елемент» і «ремедійний елемент». Оскільки весь механізм загалом має захисне призначення,

термін «ремедійний» видається точнішим для позначення того елементу, який безпосередньо пов'язаний із відновленням порушеного правового становища або усуненням наслідків порушення.

3. У підрозділі 2.1 належно систематизовано нормативно-правові засади адміністративно-правового захисту прав суб'єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики та окреслено проблеми фрагментарності відповідного регулювання. Водночас було б корисно дещо виразніше визначити, які саме нормативні дефекти мають першочергове значення для практики захисту прав: нечіткість делегування повноважень, невизначеність процедурних строків, нестабільність підзаконного регулювання чи відсутність правових наслідків порушення процедури. Таке уточнення могло б посилити прикладну спрямованість запропонованих автором рекомендацій.

4. З огляду на активне використання у роботі європейського правового матеріалу, бажано було б забезпечити більшу термінологічну узгодженість перекладу понять, пов'язаних із acquis ЄС. Це зауваження має радше редакційно-термінологічний характер, однак його врахування сприяло б цілісності євроінтеграційного блоку та відповідності роботи усталеним вимогам українського наукового стилю.

Наведені зауваження мають рекомендаційний і дискусійний характер. Вони не ставлять під сумнів наукову цінність роботи та її загальний позитивний результат.

Академічна доброчесність і загальний висновок

Під час аналізу дисертаційної роботи Ковпака Олександра Андрійовича та його наукових публікацій фактів порушення вимог академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації наукових результатів, не виявлено. Робота є самостійною, а використані джерела належним чином відображені у посиланнях.

Дисертація за своїм змістом і структурою відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, установленим чинними нормативними актами у сфері підготовки й атестації здобувачів ступеня доктора філософії, зокрема Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261; Вимогами до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40; Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Дисертаційне дослідження Ковпака Олександра Андрійовича повністю відповідає встановленим вимогам, а його автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доктор юридичних наук, професор,

завідувач відділу науково-правових

експертиз та законопроектних робіт

Науково-дослідного інституту

публічного права **Ксенія КУРКОВА**